

مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز
دوره هیجدهم، شماره دوم، پاییز ۱۳۸۱ (پیاپی ۳۶)
(ویژه نامه علوم تربیتی)

نظر مراجعان کتابخانه های عمومی خوزستان درباره
تناسب مجموعه ها با نیازهای اطلاعاتی آنان

د کتر زاهد بیگدلی*
بهرروز فرهادیان**
دانشگاه شهید چمران اهواز

چکیده

تحقیق حاضر روند مجموعه سازی در کتابخانه های عمومی استان خوزستان را با تأکید بر نظرات مراجعین بررسی می نماید. برای انجام این تحقیق، پژوهشگران پرسشنامه ای تهیه کردند و پس از تعیین پایایی و اعتبار آن، تعداد ۱۴۰۰ نسخه از آن در اردیبهشت ماه ۱۳۷۹، به ۲۸ کتابخانه از میان ۸۵ کتابخانه عمومی موجود در استان خوزستان که به طور تصادفی انتخاب شدند، فرستادند، ۶۶۰ پرسشنامه را مراجعین تکمیل کردند و برگرداندند که در تحلیل نهایی، تعداد ۵۰۴ پرسشنامه که به طور کامل پر شده بودند (۳۶ در صد) مورد استفاده قرار گرفت.

در تجزیه و تحلیل نهایی داده ها معلوم شد که مجموعه سازی در کتابخانه های استان خوزستان بر اساس نیازهای مراجعین صورت نمی گیرد و مراجعین از روند فعلی مجموعه سازی رضایت ندارند. این تحقیق همچنین روشن کرده است که وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با گزینش و تهیه متمرکز مواد کتابخانه ای، برای کتابخانه های عمومی سراسر کشور عملاً به نیازهای مراجعین کتابخانه ها و نظرات آنان بی توجهی نشان می دهد. این موضوع جایگاه کتابداران را به حد نگهبانان کتاب تنزل داده است و در نتیجه، کتابخانه های عمومی از اهداف و وظایف واقعی خویش دور مانده اند و بیشتر نقش کتابخانه های آموزشی و آن هم در حد تأمین مکانی برای مطالعه دانش آموزان را ایفا می کنند. در پایان مشکلات کتابخانه های عمومی خوزستان، راه حل ها و پیشنهادهایی برای تحقیقات آینده ارائه شده است.

واژه های کلیدی: ۱. مجموعه سازی ۲. کتابخانه های عمومی ۳. کتابخانه های خوزستان ۴. نظر مراجعین کتابخانه ها به کتابخانه.

۱. مقدمه

دانش جامعه استفاده کننده، نوع و کیفیت خدمات اطلاع رسانی کتابخانه های عمومی، ارتباطی دو سویه دارند و در تعاملی پایدار می توانند فرهنگ جامعه را دگرگون سازند. هر چه سطح دانش افراد تحت پوشش کتابخانه های عمومی بیشتر باشد، سطوح بالاتری از اطلاعات مورد نیاز خواهد بود. در نتیجه کتابخانه های عمومی برای دستیابی به مواد کتابخانه ای مورد نیاز فعال تر و پویاتر خواهند شد. این تعامل به رشد کتابخانه و جامعه خواهد انجامید. آثار رفع

* دانشیار گروه کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه شهید چمران اهواز

** کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع رسانی

نیازهای مستقیم یا غیر مستقیم بر فرهنگ عمومی، اقتصاد، سیاست و ارتباطات اجتماعی تأثیر خواهد گذاشت. بنابراین شاید بتوان ادعا کرد که سطح دانش و آگاهی مردم یک جامعه را از فعالیت کتابخانه های عمومی آن می توان تشخیص داد.

کتابخانه های عمومی جوامع پیشرفته صنعتی، با بهره گیری از فناوری های نوین مخابراتی، رایانه و استفاده از خدمات پیوسته، خدمات اطلاع رسانی را به سطوح عالی رسانده اند. دستیابی سریع مراجعه کنندگان، محققین و کاوشگران به اطلاعات مورد نیاز، به رشد فرهنگ اجتماعی، بهبود وضعیت اقتصادی، افزایش توانایی های سیاسی و نوگرایی های پیوسته و بی وقفه در عرصه های مختلف زندگی اجتماعی منجر شده است و کتابخانه های عمومی با چنین کارکردی به عنوان انبار کتاب یا مجموعه ای از کتب و مواد کتابخانه ای که پیوستگی خاصی با نیازهای مراجعه کنندگان ندارند، نگرسته نمی شوند، بلکه مراکز مهم اطلاع رسانی و از عوامل اصلی ارتقای فرهنگی و جلوه های مختلف زندگی اجتماعی به شمار می روند.

نیروهای آموزش دیده و آگاه به علوم و فنون روز و متخصص با عنوان اطلاع رسان یا کتابدار بار سنگین این مسؤولیت را بر دوش دارند. روشن است که این نگرش به کتابدار با نگرش ساده که کتابدار را فقط نگهبان کتاب یا رابط فیزیکی بین کتاب و استفاده کننده می داند، قابل قیاس نیست.

آیا کتابخانه های عمومی در استان خوزستان چنین جایگاهی دارند و آیا مجموعه سازی در این کتابخانه ها بر اساس نیازهای اطلاعاتی جامعه کتابخانه صورت می گیرد؟ پژوهش حاضر به دنبال یافتن پاسخ این پرسش ها است.

۲. رسالت کتابخانه های عمومی

میر حسینی (۱۳۷۴) می نویسد: «یونسکو در بیانیه ۱۹۹۴ برای کتابخانه های عمومی رسالت های متعددی را قابل شده است که بخش هایی از آن در ذیل می آید:

- ایجاد و تقویت عادات مطالعه در کودکان از سنین پایین کودکی.
- حمایت از فرد و خود آموزی به همان میزان آموزش رسمی در تمام سطوح.
- ایجاد فرصت هایی برای گسترش خلاقیت شخصی.
- تحریک تخیل و آفرینندگی کودکان و نوجوانان.
- تأمین دسترسی شهروندان به تمام انواع اطلاعات جامعه.
- ارائه خدمات اطلاعاتی کافی برای سرمایه گذاران اقتصادی و بازرگانی محلی، انجمنها و گروههای علاقه مند.
- تسهیل گسترش اطلاعات و مهارتهای سواد کامپیوتری.
- حمایت و مشارکت در فعالیتهای و برنامه های سوادآموزی برای تمام گروههای سنی و راه اندازی اینگونه فعالیتهای در صورت لزوم».

۳. وظایف کتابخانه های عمومی

موارد زیر از جمله کارهایی است که کتابخانه های عمومی برای رسیدن به اهداف خود لازم است در دستور کار قرار دهند این موارد مستقیماً به مجموعه سازی مرتبط است:

- تهیه، حفظ و نگهداری مواد کتابخانه ای مورد نیاز جامعه کتابخانه. برای این منظور مسؤولان کتابخانه باید با مراکز دانشگاهی، آموزشگاهها، سازمانها و ادارات محلی به قصد اطلاع بیشتر از نیازهای جامعه کتابخانه ارتباط برقرار کنند.
- ایجاد زمینه و روشهای مناسب برای بهره گیری مطلوب استفاده کننده از کتابخانه.
- کمک به مراجعه کنندگان برای دستیابی به مواد مورد نیاز.
- فراهم آوری امکانات جهت حمایت از محققین.

با عنایت به اهداف و وظایف کتابخانه های عمومی، این انتظار وجود دارد که این نوع کتابخانه ها باید دارای

ویژگی های زیر باشند:

- الف: منابع موجود در کتابخانه مورد علاقه و استفاده مردم باشند.
- ب: منابع موجود نیازهای اطلاعاتی مراجعین را برطرف سازند.
- ج: مواد کتابخانه ای در موضوعات مختلف انتخاب شده باشند.
- د: موضوعات و منابع روز آمد و تازه باشند.
- ه: مواد مختلف در باره موقعیت جغرافیایی، تاریخی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی محلی و آثار و نوشته های افراد و شخصیت های محلی در کتابخانه موجود باشد.

۴. اهمیت مجموعه سازی

مجموعه سازی عبارت از گردآوری موادی حاوی اطلاعات و داده ها است که به منظور پاسخ گویی به نیاز مراجعه کنندگان بر اساس طرحی منظم شده باشند. طرح تنظیمی برای گردآوری مواد، تابعی است از سیاست های کلی فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی کشور. دیانی (۱۳۷۷) معتقد است مجموعه سازی نوعی برنامه ریزی است که اهداف کوتاه مدت و بلند مدت کتابخانه را در پیوند با مجموعه توصیف می کند. سلطانی و راستین (۱۳۷۹) مجموعه سازی را برنامه ریزی شیوه گردآوری مواد می داند، به گونه ای که علاوه بر رفع احتیاجات فوری، مجموعه ای منسجم به وجود آید تا بر مبنای اهداف و خدمات پیش بینی شده، نیازهای سالهای آینده را برآورده سازد.

رشد علم در جهان و تنوع شاخه های علوم چنان حیرت انگیز و گسترده شده که بخش عظیمی از آن علی رغم امکانات و توانایی های فناوری نوین به تور کاوشگر زیرک نیز نمی افتد. نه زمان، اجازه چنین کاری می دهد و نه توانایی های فرد، در چنین فضایی است که جوینده و محقق برای رفع نیازهای اطلاعاتی خویش به گزینش مواد اطلاعاتی روی می آورد. البته هر محقق تلاش می کند گزینش اطلاعات بر اساس ضوابطی صورت پذیرد تا مفیدترین اطلاعات را در کوتاه ترین زمان در اختیار گیرد. او برای این کار در ابتدا نیازهای اطلاعاتی خویش را بخوبی شناسایی می کند تا گزینش اطلاعات در رفع این نیازها مؤثر واقع شود.

در واقع یکی از مهمترین فلسفه های پیدایش کتابخانه ها رفع نیازهای اطلاعاتی مراجعه کنندگان است. گزینش مواد عقلاً باید مرتبط با فلسفه و هدف تشکیل کتابخانه صورت گیرد. بنابراین پس از شناخت نیازهای مراجعه کنندگان، گزینش مواد کتابخانه ای، مهمترین کار خواهد بود. تشخیص اینکه از میان صدها ماده کتابخانه ای در انواع مختلف از جمله کتب، ادواری ها، فیلم ها و میکروفیلم ها، مدل ها، جزوه ها، نقشه ها، فیلم های ویدئویی، نوارهای ضبط صوت، لوحهای فشرده و... کدامیک مورد نیاز مراجعه کنندگان است تخصص، مهارت و تجربه خاصی می طلبد.

کاریگان (۱۳۷۶) معتقد است ارتباط مجموعه با نیازها و علایق استفاده کنندگان، تعیین کننده سطح استفاده از مجموعه و بازده سرمایه است و هماهنگی مجموعه با نیازها و علایق استفاده کنندگان میزان استفاده از مجموعه و در نتیجه بهره وری آن را بیشتر خواهد کرد.

در جدول های یک تا چهار، آمار تفکیکی کتابخانه های شهرستانهای استان خوزستان، تعداد کتب، تعداد اعضا، تعداد مراجعین، تعداد کتب امانت داده شده، در صد اعضا به تفکیک جنس، طبقه و تعداد کتابداران شاغل در کتابخانه های عمومی خوزستان درج شده است. این جداول بر اساس آمار اعلام شده در اردیبهشت ماه ۱۳۷۹ از سوی اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی خوزستان تنظیم گردیده است.

۵. پیشینه تحقیق

در دهه های اخیر تحقیقاتی در زمینه مجموعه سازی در کتابخانه های عمومی ایران انجام گرفته است. از جمله عصاره (۱۳۶۸) در طرح توسعه کتابخانه های عمومی استان خوزستان به این نتیجه رسید که مواد کتابخانه ای در کتابخانه های عمومی متناسب با نیازهای استفاده کنندگان نیست.

امانی (۱۳۷۴) در بررسی وضعیت کتابخانه های عمومی استان اردبیل دریافت که مواد موجود در کتابخانه های عمومی استان اردبیل متناسب با نیازهای مردم نیست و لازم است تحولی از نظر مجموعه در این کتابخانه ها به وجود آید. وی می نویسد:

«چون در حال حاضر انتخاب کتاب بدون نظر خواهی از کتابداران و اعضای کتابخانه ها صورت می گیرد و نیاز مردم با توجه به شرایط محیطی و علمی در نظر گرفته نمی شود، این امر سبب عدم گرایش افراد جامعه به مطالعه گردیده و چون ۵۶/۹ درصد مراجعین کمتر به کتاب مورد نیاز خود در کتابخانه های عمومی استان اردبیل دستیابی دارند... چنین به نظر می رسد که کتابخانه ها باید تحولاتی از نظر مجموعه در خود به وجود آورند، تا پاسخگوی نیازهای افراد جامعه خود باشند و برای رسیدن به اهداف خود باید مواد مناسب همگان را تدارک ببینند...» (۱۰۶-۱۰۲).

تشیع (۱۳۷۵) در بررسی وضعیت استفاده مراجعین از منابع کتابخانه های عمومی شهرهای غرب استان مازندران، به نتایجی رسیده که نامتناسب بودن مجموعه با نیازهای مراجعین کتابداران را نشان می دهد. بررسی های تشیع از ۹ کتابخانه عمومی غرب استان مازندران، نشان داد که مجموعه موجود در کتابخانه ها در موضوعات مختلف با تعداد کتب به امانت رفته در همان موضوعات همخوانی ندارد. در موضوعاتی مانند دین، علوم اجتماعی، تاریخ و جغرافیا، درصد مجموعه موجود در اکثر کتابخانه ها بیش از درصد کتب به امانت رفته بود. لیکن در موضوعاتی مانند کلیات، زبان، علوم خالص و هنر در صد کتب به امانت رفته، در اکثر کتابخانه ها بیش از درصد مجموعه موجود در کتابخانه ها بود.

در موضوعاتی مانند فلسفه و علوم عملی و ادبیات در بیشتر کتابخانه ها در صد مجموعه موجود با درصد کتب به امانت رفته هماهنگ بود.

آشوغ (۱۳۷۶) با مطالعه وضعیت کتابخانه های عمومی استان گیلان، نشان داده است که کتابهای موجود کتابخانه ها در زمینه موضوعات دهگانه دیوبی با خواست ها و نیازهای اعضا هماهنگی کامل نداشته است و کتب برخی از موضوعات بلا استفاده مانده است، در حالی که در برخی موضوعات دیگر مورد نیاز اعضای کتابخانه، کمبود منابع به وضوح دیده می شود.

مرجانی (۱۳۷۷) وضعیت کتابخانه های عمومی شهر ری را به منظور آرایه راه حل برای دست یافتن به وضع مطلوب مورد بررسی قرار داده است. وی به این نتیجه رسیده که از تمام کتابخانه های شهر ری به عنوان محلی برای مطالعه دروس تحصیلی و تست کنکور استفاده می شود یعنی، کتابخانه های عمومی شهر ری، به سالن مطالعه تبدیل شده اند و فاقد استفاده کننده واقعی هستند و بدین ترتیب از جایگاه حقیقی خود و از رسالت و اهداف کتابخانه های عمومی جدا شده اند.

حریری (۱۳۷۸) در بررسی میزان استفاده از مجموعه کتابخانه عمومی امیر کبیر کرج به تفکیک مقوله های موضوعی در سال ۱۳۷۷ به این نتیجه رسیده است که بیشترین درصد کتب موجود در مجموعه با ۲۲/۵۹٪ مربوط به رده دین و کمترین درصد ۱/۶۲٪ مربوط به رده زبان و زبانشناسی است. پس از رده دین، رده ادبیات و رده تاریخ به ترتیب با ۲۲/۱۶٪ و ۱۶/۲۸٪ بیشترین کتب موجود در مجموعه را به خود اختصاص داده اند، ضمناً رده علوم محض با میانگین استفاده ۴/۵ درصد، زبان و زبانشناسی با میانگین ۲/۷۸ درصد و دین با میانگین ۲/۵۵ درصد بالاترین میزان استفاده را در سال ۱۳۷۷ داشته اند.

بر اساس پژوهش مذکور تعدادی از کتب در این سال هرگز به امانت گرفته نشدند. درصد کتابهایی که در سال ۱۳۷۷ به امانت نرفتند، بدین ترتیب است: کلیات ۵۷/۶۹٪، علوم اجتماعی ۴۹/۶۲٪، تاریخ ۵۴/۴۵٪، دین ۴۴/۵۲٪، هنر ۴۳/۵۸٪، زبان و زبانشناسی ۳۶/۸۴٪، علوم محض ۳۳/۳۶٪، علوم عملی ۲۹/۸۹٪ و فلسفه ۲۸/۵۷٪.

همچنین نتایج تحقیق حریری نشان می دهد که در سال ۱۳۷۷ در کتابخانه عمومی امیر کبیر کرج ۵۵/۹٪ کتابهای مجموعه مورد استفاده قرار گرفته و در همان سال ۴۴/۱٪ کتابها مورد استفاده قرار نگرفته اند، یعنی بخش عظیمی از مجموعه در سال ۱۳۷۷ بدون استفاده باقی مانده بود. این امر نشان دهنده مجموعه سازی بی تناسب و

ناهماهنگ با نیازهای مراجعین می باشد. در واقع در ساخت مجموعه، کمترین توجه به نیازها و علایق مراجعین شده است. نکته دیگر پژوهش مذکور این است که آخرین تاریخ استفاده از برخی کتب به ده سال قبل از پژوهش بر می گردد.

نورعی (۱۳۷۸) در بخش تحلیل ساختاری مواد مجموعه کتابخانه عمومی پارک شهر تهران موسوم به کتابخانه مرکزی با اشاره به اینکه تهیه کتب برای این مجموعه نیز مانند سایر کتابخانه های عمومی بر عهده دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه های عمومی کشور است، می نویسد:

«به علت عدم برقراری روابط زنجیره ای میان متقاضی کتاب و کتابدار از یک سو و هیأت منتخب کتاب از دیگر سو همواره فاصله ایی (فاصله ای) میان محتوای کتابهای ارسالی و نیاز جامعه استفاده کننده از مواد کتابخانه وجود دارد که این فاصله بی گمان [از] دلایل مهمی است که کتابخانه های عمومی در امر کتابخوان کردن جامعه و اشاعه اطلاعات در حد استاندارد ها موفق نبوده ...» (۲۱-۱۱).

مجموع مواد انتخابی به گونه ای است که نمی توان بطور نظام مند و مشخص به ارتباط معقولی میان محتوای کتابها و خط مشی فراهم آوری مواد برای کتابخانه های عمومی پی برد.

تحقیقات مذکور نشان داده اند که مجموعه سازی در بسیاری از کتابخانه های عمومی ایران متناسب با نیازهای مراجعه کنندگان نیست. از جمله پیامدهای این مسأله عدم دسترسی مراجعه کنندگان به مواد اطلاعاتی مورد نیاز، بلا استفاده ماندن تعداد زیادی از کتب مجموعه و به هدر رفتن سرمایه به دلیل خرید کتب بدون استفاده می باشد.

بر اساس پیشینه پژوهش، پرسش اصلی تحقیق حاضر به شرح ذیل مطرح می گردد:

«آیا مجموعه سازی در کتابخانه های عمومی استان خوزستان با نیازهای مراجعه کنندگان تناسب دارد؟» این پرسشی است که در قسمتهای بعدی این مقاله به آن پرداخته می شود.

۶. جامعه آماری

جامعه آماری پژوهش حاضر، کتابخانه های عمومی استان خوزستان است. در زمان تحقیق تعداد ۸۵ کتابخانه عمومی در این استان فعالیت داشتند.

۷. روش نمونه گیری

در این تحقیق از روش نمونه گیری تصادفی ساده استفاده شده است. در ابتدا سیاهه کتابخانه های عمومی استان خوزستان از طریق اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی خوزستان تهیه و به هرکدام شماره ای اختصاص داده شد. شماره ها به تفکیک روی کاغذی نوشته و در ظرفی انداخته شد. به قید قرعه هر بار شماره ای از ظرف بیرون آورده شد و نام کتابخانه مربوط بر روی آن ثبت گردید. بدین گونه بیست و هشت کتابخانه (حدود یک سوم)، بطور تصادفی انتخاب شدند.

۸. پرسش های تحقیق

تحقیق حاضر در پی پاسخ به پرسش های زیر است:

۱. آیا مجموعه سازی در کتابخانه های عمومی استان خوزستان با توجه به گستردگی و نیاز مخاطبین صورت می گیرد؟

۲. آیا در ساخت مجموعه، نظرات مراجعه کنندگان مد نظر قرار می گیرد؟

۳. آیا مجموعه های فعلی قادر به پاسخگویی به نیازهای مراجعه کنندگان هستند؟

۹. هدف تحقیق

هدف اصلی تحقیق حاضر، بررسی روند مجموعه سازی در کتابخانه های عمومی استان خوزستان با تأکید بر

نظرات مراجعه کنندگان است.

جدول ۱: تعداد کتابخانه، کتاب، اعضا و مراجعین در کتابخانه های عمومی خوزستان

شهرستان	تعداد کتابخانه	تعداد کتاب	اعضا	مراجعین
آبادان	۷	۴۹۳۳۰	۳۴۸۶	۳۵۹۵
آغاچاری	۱	۹۳۳۵	۵۵۴	۹۰۳
امیدیه	۲	۱۳۹۵۸	۹۵۴	۲۲۸۱
اندیمشک	۵	۳۷۹۸۹	۲۹۸۱	۱۵۸۴۶
اهواز	۱۳	۱۴۸۰۹۹	۱۵۹۹۰	۴۷۶۰۰
ایذه	۵	۲۲۵۹۸	۳۷۷۵	۴۹۱۲
باغملک	۴	۱۹۸۷۶	۱۹۴۷	۳۱۷۰
بهبهان	۶	۴۲۱۸۶	۷۰۱۱	۲۲۷۱۴
خرمشهر	۴	۳۵۵۳۵	۲۳۱۴	۱۲۶۰۰
دزفول	۶	۴۷۳۷۵	۵۴۲۷	۳۳۰۰۸
دشت آزادگان	۶	۵۸۶۷۱	۳۶۷۵	۱۴۰۹۳
رامهرمز	۴	۴۴۶۲۲	۴۲۳۰	۱۳۵۷۴
شادگان	۲	۱۵۹۳۲	۲۵۷۶	۳۶۵۲
شوش	۳	۱۶۶۹۵	۲۰۴۸	۴۶۴۲
شوشتر	۵	۴۷۹۲۴	۴۶۴۴	۲۱۶۲۲
ماهشهر	۵	۴۳۸۰۶	۴۷۷۲	۳۲۲۰
مسجدسلیمان	۷	۴۰۸۶۳	۴۵۴۴	۱۳۵۰۵
جمع کل	۸۵	۶۴۴۷۹۴	۷۰۹۲۸	۲۲۱۲۳۷

جدول ۲: توزیع فراوانی سطح تحصیلات مراجعین

سطح تحصیلات	فراوانی	درصد
زیر دیپلم	۲۱۳	۴۲/۲۶
دیپلم	۱۷۵	۳۴/۷۲
کاردانی	۲۹	۵/۷۵
دانشجو	۵۳	۱۰/۵۲
کارشناسی	۲۷	۵/۳۶
بالتر از کارشناسی	۱	۰/۲۰
بدون پاسخ	۶	۱/۱۹
جمع	۵۰۴	۱۰۰

جدول ۳: درصد اعضای کتابخانه های عمومی استان خوزستان به تفکیک جنس و شغل

شغل/جنس	دانش آموز		دانشجو		کارمند		سایر		جمع	
	مرد	زن	مرد	زن	مرد	زن	مرد	زن	مرد	زن
تعداد	۲۰۲۹۳	۲۳۹۵۰	۳۱۹۵	۲۶۸۱	۳۲۸۲	۱۷۹۴	۵۴۱۱	۷۵۳۴	۲۲۱۸۱	۳۵۹۵۹
درصد	۲۹/۷۸	۳۵/۱۵	۴/۶۹	۳/۹۳	۴/۸۲	۲/۶۳	۷/۹۴	۱۱/۰۶	۴۷/۲۳	۵۲/۷۷

جدول ۴: توزیع فراوانی گروه سنی مراجعین

گروه سنی	فراوانی	درصد
۲۰ سال و کمتر	۳۰۶	۶۰/۷۱
۲۱ تا ۳۰ سال	۱۷۲	۳۴/۱۲
۳۱ تا ۴۰	۱۹	۳/۷۷
۴۱ تا ۵۰ سال	۵	۱
۵۱ سال و بالاتر	۱	۰/۲۰
بدون پاسخ	۱	۰/۲۰

۱۰. ابزار گرد آوری داده ها

برای گرد آوری داده های مورد نیاز، از پرسشنامه ای که پژوهشگران بدین منظور تهیه کردند استفاده شده است. این پرسشنامه شامل سه بخش بود. بخش اول آن به اطلاعات شخصی (سطح تحصیلات، رشته تحصیلی، جنس، مدت عضویت، گروه سنی و شغل) اختصاص داشت. بخش دوم که قسمت اصلی ابزار تحقیق را تشکیل می داد، شامل پانزده پرسش چند گزینه ای درباره علت مراجعه به کتابخانه، چگونگی آگاهی از کتب و مواد تازه منتشره، انتخاب کنندگان مواد کتابخانه ای، نقش کتابداران در رفع نیازهای اطلاعاتی مراجعه کنندگان و میزان تلاش آنها برای آگاهی از این نیازها، میزان رضایت مراجعین از مجموعه، میزان تأثیر نظرات مراجعه کنندگان در تهیه مواد کتابخانه ای و میزان رضایت از ساعات کار کتابخانه بود.

طراحی پرسشنامه به گونه ای انجام گردید که آزمودنی ها بایستی به یکی از پنج گزینه خیلی کم (۱)، کم (۲)، متوسط (۳)، زیاد (۴) و خیلی زیاد (۵) پاسخ می دادند.

به منظور تعیین اعتبار محتوایی مقیاس مورد نظر، بعد از تعیین ماده های این مقیاس در یک مطالعه مقدماتی^۱ این مقیاس به یک نمونه دویست نفری از مراجعین زن و مرد در ۵ کتابخانه عمومی داده شد و از این مراجعین خواسته شد چنانچه ماده های مقیاس از لحاظ نگارش و فهم اشکالاتی داشته باشند، ماده های نامفهوم را مشخص و نکات پیشنهادی قابل فهم را تعیین کنند. بعد از بررسی نظرات آزمودنی ها مقیاس مذکور در اختیار استادان گروه کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه شهید چمران اهواز قرار گرفت و بعد از جمع بندی نظرات، نهایتاً مقیاس به ۲۳ ماده تقلیل پیدا کرد. پایایی مقیاس مورد نظر با استفاده از روش آلفای کرونباخ محاسبه گردید، ضریب محاسبه شده بر روی جامعه مورد تحقیق برابر ۰/۸۷ است که از لحاظ روان سنجی ضریب قابل قبولی است.

۱.۱. روش اجرا

پس از تعیین کتابخانه های هدف، پژوهشگران به اداره کل ارشاد اسلامی خوزستان مراجعه و طی نامه ای درخواست کردند، که با توزیع پرسشنامه ها موافقت و ترتیبی داده شود تا کتابخانه ها در تکمیل و برگرداندن پرسشنامه ها همکاری کنند. افزون بر این اعلام شد کلیه هزینه ها را پژوهشگران پرداخت خواهند کرد، لیکن به علت عدم همکاری اداره مذکور سرانجام بیست و هشت پاکت که هر یک محتوی ۵۰ برگ پرسشنامه مخصوص مراجعه کنندگان بود، تحویل پست شد تا به کتابخانه های منتخب برسانند.

در مدتی که پرسشنامه ها در اختیار کتابخانه ها بودند، تماس های تلفنی برای تشویق کتابداران به همکاری برقرار شد و به برخی از کتابخانه ها مراجعه حضوری شد تا این که پرسشنامه ها جمع آوری شدند. با این حال بسیاری از پرسشنامه ها هرگز برگردانده نشد و تعدادی نیز به موقع برگشت داده نشدند. در نهایت از مجموع ۱۴۰۰ پرسشنامه مراجعین، تعداد ۶۰۶ پرسشنامه برگردانده نشد. بعد از بررسی پرسشنامه های برگشتی، تعداد ۱۰۲ مورد از پرسشنامه ها به دلایل گوناگون از جمله عدم پاسخگویی به اغلب پرسشها، تکمیل نکردن بخش مشخصات فردی و خدشه فراوان کنار گذاشته شد.

بدین ترتیب در تجزیه و تحلیل نهایی داده ها، در مجموع از تعداد ۵۰۴ پرسشنامه (۳۶ درصد از ۱۴۰۰ پرسشنامه های توزیع شده) با استفاده از نرم افزار SPSS استفاده شد.

۱۱. نتایج

آنچه در جدولهای ۲ تا ۴ آمد، برخی اطلاعات فردی مراجعین را به نمایش می گذارد. طبق داده های گرد آوری شده، ۷۶/۹۸ درصد از مراجعین دارای سطح تحصیلات دیپلم و زیر دیپلم هستند و مراجعین رشته علوم انسانی با ۳۲/۳۴ درصد بالاترین سهم در میان مراجعین را دارند. مدت عضویت اعضا عمدتاً (۵۹/۹۲٪) زیر سه سال است و گروه سنی ۲۰ سال و کمتر با ۶۰/۷۱ درصد بالاترین درصد را به خود اختصاص می دهد. ضمناً ۹۳/۶۴٪ از پاسخ گویان دانش آموز هستند.

بررسی پاسخ های داده شده نشان می دهد که ۳۳۸ نفر (۶۷/۰۶٪) علت حضور خود در کتابخانه را مطالعه کتابهای درسی و ۴۹ نفر (۹/۷۲٪) دیدار دوستان و ۳۸ نفر (۷/۵۴٪) مطالعه روزنامه ذکر کرده اند. بدین ترتیب از نظر درصد بالایی از پاسخ گویان (دانش آموزان) کتابخانه، محل مناسبی برای مطالعه دروس است.

جدول ۵: توزیع فراوانی علت مراجعه به کتابخانه

درصد	فراوانی	
۶۷/۰۶	۳۳۸	مطالعه کتابهای درسی
۶۲/۷۰	۳۱۶	مطالعه کتابهای کتابخانه
۲۳/۰۲	۱۱۶	تحقیق علمی
۱۵/۸۷	۸۰	اطلاع از کتابهای تازه منتشره
۹/۷۲	۴۹	دیدار دوستان
۷/۵۴	۳۸	مطالعه روزنامه

پاسخ گویان معتقدند که مراجعه کنندگان به کتابخانه های عمومی با ۱۷/۲۶٪ کمترین نقش را در انتخاب کتاب، نشریات و دیگر مواد کتابخانه ای دارند و بیشترین نقش به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی اختصاص دارد (جدول ۶).

از سوی دیگر ۳۳/۹۳٪ از مراجعه کنندگان توجه کتابداران به نیازهای اطلاعاتی خود را در ساخت مجموعه متوسط و ۳۷/۹۰٪ از آنها توجه کتابداران در این خصوص را کم و خیلی کم ارزیابی کرده اند (جدول ۷).

جدول ۶: توزیع فراوانی گروه های انتخاب کننده مواد کتابخانه ای

درصد	فراوانی	
۱۷/۲۶	۸۷	مراجعه کنندگان
۲۳/۴۱	۱۱۸	سرپرست کتابخانه
۲۳/۶۱	۱۱۹	کتابداران
۲۸/۳۷	۱۴۳	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
۲۵/۲۰	۱۲۷	نمی دانم

جدول ۷: توزیع فراوانی میزان توجه کتابداران به نیازهای اطلاعاتی مراجعین

درصد	فراوانی	
۱۶/۶۷	۸۴	خیلی کم
۲۱/۲۳	۱۰۷	کم
۳۳/۹۳	۱۷۱	متوسط
۱۸/۰۵	۹۱	زیاد
۱۰/۱۲	۵۱	خیلی زیاد
۱۰۰	۵۰۴	جمع

این ارقام نشان می دهد که کتابداران نتوانسته اند فعالیتی متناسب با انتظارات مراجعه کنندگان در برطرف کردن نیازهای اطلاعاتی آنها در زمینه ساخت و گسترش مجموعه داشته باشند. شاید دلیل این امر نوع گزینش مواد کتابخانه‌ای به صورت متمرکز در تهران است که توجهی به نظرات مراجعین و حتی کتابداران کتابخانه های عمومی ندارد.

در همین راستا ۷۶/۴۱٪ از مردان و ۸۰/۴۵٪ از زنان، یعنی ۷۸/۴۳٪ از مراجعین اظهار داشتند که تاکنون کتابداران از آنها نپرسیده اند چه کتابهایی مورد نیاز آنهاست تا نسبت به تهیه آنها اقدام نمایند (جدول ۸).

جدول ۸: توزیع فراوانی پرسش کتابداران از نیازهای اطلاعاتی مراجعین به تفکیک جنسیت

فراوانی		درصد	
بله	مرد	۶۷	۲۳/۵۹
	زن	۴۳	۱۹/۵۵
خیر	مرد	۲۱۷	۷۶/۴۱
	زن	۱۷۷	۸۰/۴۵

در پاسخ به این پرسش مراجعه کنندگان که مجموعه فعلی کتابخانه تا چه میزان اطلاعات مورد نیاز آنها را تأمین می کند، قریب به نصف آنها (۴۴/۴۵٪) آن را در حد متوسط و ۳۷/۳۰٪ نقش مجموعه فعلی در رفع نیازهای اطلاعاتی خود را در حد کم و یا خیلی کم ارزیابی نمودند (جدول ۹).

جدول ۹: توزیع فراوانی میزان نقش کتابخانه در رفع نیازهای اطلاعاتی مراجعین

فراوانی		درصد	
کم	۷۵	۱۴/۸۸	
	۱۱۳	۲۲/۴۲	
متوسط	۲۲۹	۴۵/۴۴	
زیاد	۷۳	۱۴/۴۸	
خیلی زیاد	۱۴	۲/۷۸	
جمع	۵۰۴	۱۰۰	

با توجه به بافت اعضا و مراجعین به کتابخانه های عمومی که بیشتر دانش آموزان دبیرستانی هستند، که در مرحله آمادگی برای شرکت در کنکور دانشگاه می باشند، ۳۹/۰۹٪ نیاز مواد اطلاعاتی خود را در وهله اول کتابهای کمک درسی و در مرحله بعد با ۲۵/۹۱٪ کتابهای تست اعلام کردند که به مقدار کافی از این مواد در کتابخانه موجود نیست (جدول ۱۰).

نتیجه بررسی پاسخ های مربوط به پرسش ۱۰ حاکی است که ۵۶/۱۵٪ از مراجعه کنندگان با انتخاب گزینه های کم و خیلی کم، عدم رضایت خود از روند مجموعه سازی در کتابخانه های عمومی مورد مطالعه را نشان داده‌اند. این در حالی است که ۱۷/۸۶٪ نیز رضایت خود از مجموعه را در حد متوسط گزارش کردند.

وقتی در پرسش ۱۲ از مراجعین پرسیده شد، نظرشان چقدر در انتخاب و خرید کتابهای کتابخانه تأثیر دارد، ۸۲/۳۴٪ معتقد بودند که نظر آنها در تهیه کتاب و سایر مواد کتابخانه ای کمترین نقش را دارد و این با یافته های مربوط به پرسشهای ۴، ۵، ۶، ۷، ۹ و ۱۰ پرسشنامه متناسب است. علاوه بر این ۷۷/۵۸٪ از آنها موفقیت کتابخانه در تأمین کتب تازه منتشر شده را در حد کم و خیلی کم می دانند (پرسش ۱۳). ضمناً ۷۱/۲۳٪ از مراجعه کنندگان رضایت خود از سودمندی منابع کتابخانه را در حد کم و خیلی کم بیان داشتند (پرسش ۱۴).

با توجه به داده های آماری حاصل از پاسخها، مشخص می شود که عملاً نسبت به نیازهای مراجعه کنندگان به کتابخانه های عمومی بی توجهی می شود. در واقع بخش مهمی از مراجعه کنندگان نمی توانند مواد مورد نیاز خود را از طریق کتابخانه های عمومی تأمین کنند. این امر می تواند نشانه ای از ناموفق بودن شیوه مجموعه سازی در

کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان باشد. همین نکته می‌تواند لزوم بازنگری جدی در شیوه فعلی مجموعه سازی را مطرح کند، زیرا شرایط فعلی نمی‌تواند اهداف کتابخانه های عمومی را تأمین کند و در نتیجه در رفع نیازهای اطلاعاتی مراجعین کارایی مطلوب را ندارد.

جدول ۱۰: توزیع فراوانی نیاز مراجعین به کتب مختلف

درصد	فراوانی	
۹/۳۳	۴۷	کلیات
۱۶/۲۷	۸۲	فلسفه و روانشناسی
۱۵/۰۸	۷۶	دین
۱۴/۰۹	۷۱	علوم اجتماعی
۲۰/۶۳	۱۰۴	هنر
۳۹/۰۹	۱۹۷	کتابهای کمک درسی
۱۰/۳۲	۵۲	زبان
۱۶/۶۷	۸۴	ادبیات
۳۵/۹۱	۱۸۱	کتابهای تست
۹/۷۲	۴۹	تاریخ و جغرافیا
۱۸/۲۵	۹۲	علوم محض
۱۱/۷۱	۵۹	علوم عملی

- جمع بندی پاسخ های داده شده به پرسشهای باز انتهای پرسشنامه، عمده ترین مشکلات مراجعین به کتابخانه های عمومی خوزستان را به شرح ذیل نمودار ساخت:
- نقش بسیار ناچیز مراجعه کنندگان در انتخاب مواد کتابخانه ای.
 - کم توجهی کتابخانه به نیازهای اطلاعاتی مراجعین.
 - قدیمی بودن مجموعه فعلی و عدم تناسب آن با نیازهای اطلاعاتی مراجعین.
 - محیط فیزیکی نامناسب.
 - مراجعه کنندگان موارد ذیل را در بهتر شدن مجموعه و رفع نیازهای اطلاعاتی خود مؤثر گزارش کردند:
 - خرید کتب تازه منتشر شده علمی.
 - تنظیم و اعلام صورت کتب جدید دریافتی کتابخانه.
 - تنظیم و اعلام صورت کتابهای کمک درسی موجود در کتابخانه.
 - خارج کردن کتب قدیمی از قفسه ها (وجین).
 - بالا بردن سطح دانش کتابداران.

۱۲. بحث و نتیجه گیری

نتایج تحقیق نشان می‌دهد که شیوه فعلی مجموعه سازی در کتابخانه های عمومی استان خوزستان مورد قبول مراجعه کنندگان نیست و نمی‌تواند نیازهای اطلاعاتی و رضایت مراجعه کنندگان را تأمین کند. گرچه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و هیأت امنای کتابخانه های عمومی کشور، کتابخانه های عمومی، کتابداران و مراجعه کنندگان از نظر سیستم و اهداف اداری نوعی پیوستگی به یکدیگر دارند اما این تحقیق نشان می‌دهد که بین این اجزا ارتباطی هدفدار و سازنده وجود ندارد و آنها مانند تکه های پراکنده و ناموزونی در کنار یکدیگر قرار گرفته اند. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و هیأت امنای کتابخانه های عمومی کشور در گزینش، تهیه و سفارش مواد کتابخانه ای به نظرات و تجربیات کتابداران بی توجهی نشان می‌دهند و بدون بها دادن به کتابداران با گزینش، تهیه و

سفارش مواد و تعیین سهمیه کتابخانه ها، اختیار و قدرت انتخاب مراجعین و کتابداران را در گسترش مجموعه کتابخانه سلب کرده اند.

در شیوه فعلی مجموعه سازی در کتابخانه های استان خوزستان به دلیل بی توجهی به نظرات کتابداران و دخالت ندادن مؤثر آنان در گزینش و تهیه مواد کتابخانه ای کتابداران مانند صدها سال پیش به نگهبانان کتب تبدیل شده اند. کتابداران کار حفاظت از کتب و مواد کتابخانه ای را بر عهده گرفته و رابط ساده ای بین مراجعین و قفسه های کتاب شده اند. در چنین وضعیتی، حتی در نظام قفسه باز نقش رابط بودن نیز تا حد زیادی از بین می رود و مفهوم نگهبان کتاب برجستگی بیشتری پیدا می کند.

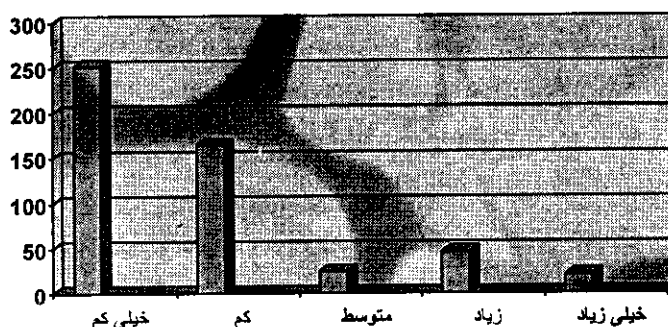
در کتابخانه ای که در آن کتابداران به نگهبان کتاب تبدیل شده باشند، قابل انتظار است که مراجعه کنندگان نیز جایگاهی شایسته نداشته باشند. کتابداران که باید در اندیشه دستیابی به راه های نو برای شناخت نیازهای جامعه کتابخانه و یافتن و جذب ابزارهای جدید برای تسریع در گردآوری منابع اطلاعاتی تازه و سرعت در دستیابی مراجعین به مواد مورد نیاز باشند، در فکر حفاظت از کتب و نگهبانی از آنها خواهند بود.

در چنین شرایطی حتی کمتر استفاده کردن از مواد و داشتن مراجعه کننده کمتر، به طول عمر مواد کتابخانه ای خواهد افزود. بنابراین چه دلیلی برای تشکیل کلاس، چاپ و تکثیر راهنما، یا تهیه نوارهای ویدیویی برای آموزش مراجعین به منظور بهره گیری از کتابخانه وجود خواهد داشت؟ اختلاف فاحش بین کتابخانه های عمومی استان خوزستان از نظر تعداد کتب و مجلات بدون توجه به نیاز مراجعه کنندگان از دیگر پیامدهای منفی سیاست فعلی در گزینش و تهیه مواد کتابخانه ای است.

با چنین تصویری از جایگاه و نقش کتابداران، تخصص در این کتابخانه ها معنایی ندارد. بی دلیل نیست که ۶۳/۶۴٪ از کتابداران کتابخانه های مورد پژوهش، دیپلم هستند و تنها ۵/۴۵٪ از کتابداران در رشته کتابداری تحصیل کرده اند.

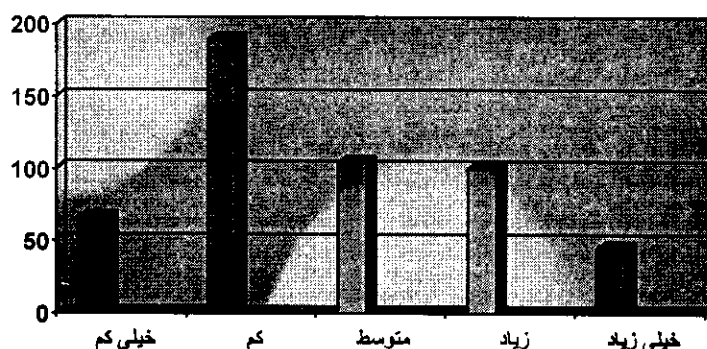
اهمیت مسأله در این جاست که ۴۳/۶۴٪ از کتابداران کتابخانه های مورد مطالعه، سابقه ای بین یک تا پنج سال دارند یعنی در استخدام و به کارگیری نیروهای جدید نیز تخصص افراد مورد توجه قرار نگرفته است، این امر نشانه ای از بی توجهی مسؤولان وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و هیأت امنای کتابخانه های عمومی کشور نسبت به کتابخانه های عمومی خوزستان است. با توجه به نتایج تحقیق حاضر و همچنین تحقیقات امانی (۱۳۷۴)، تشیع (۱۳۷۵)، حریری (۱۳۷۵)، آشوغ (۱۳۷۶)، مرجانی (۱۳۷۷) و نورعی (۱۳۷۸) شاید بتوان این بی توجهی مسؤولان ذیربط را به کتابخانه های عمومی کشور تعمیم داد.

یافته های تحقیق حاضر نشان می دهد، مراجعین معتقدند که وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در انتخاب مواد کتابخانه ای دخالت مستقیم دارد. همچنین ۸۲/۳۴٪ مراجعه کنندگان معتقدند که نظر آنان در انتخاب و خرید کتاب های کتابخانه در حد خیلی کم و کم مؤثر است (نمودار ۱).

نمودار ۱: توزیع فراوانی میزان تأثیر نظر مراجعین در انتخاب و خرید کتاب های کتابخانه

مجموعه سازی با روندی که کمترین توجه و ارزش را برای درخواست و نیازهای مراجعه کنندگان قایل باشد، تناسبی با نیازهای مراجعین و با فلسفه وجودی و اهداف کتابخانه های عمومی ندارد. این امر موجب شده که ۴۲/۸۶٪ از مراجعه کنندگان گزینه کم را برای میزان رضایت از کتابخانه های عمومی انتخاب کنند. با در نظر گرفتن انتخاب گزینه خیلی کم با ۱۳/۲۹٪ در مجموع ۵۶/۱۵٪ مراجعه کنندگان از کتابخانه های عمومی مورد پژوهش در حد خیلی کم و کم اظهار رضایت کرده اند (نمودار ۲).

نمودار ۲: توزیع فراوانی میزان رضایت مراجعین از سودمندی منابع کتابخانه

معنای روشن تر ارقام مذکور این است که مراجعین از کتابخانه های عمومی استان خوزستان راضی نیستند. بدین ترتیب به نظر می رسد، کتابخانه های عمومی استان خوزستان فاقد نظامی فعال، پویا و بالنده هستند و تأثیری فراخور اهداف و وظایف کتابخانه های عمومی در جامعه ندارند. روند مجموعه سازی در این کتابخانه ها روندی غیر علمی، ناموزون و خسارت زا می باشد. این امر مؤید یافته های، عصاره (۱۳۶۸) در مورد نامناسب بودن مواد کتابخانه های عمومی استان خوزستان با نیازهای مراجعین است. همچنین تحقیقات تشیع (۱۳۷۵)، آشوغ (۱۳۷۶) و حریری (۱۳۷۸) را در زمینه نامناسب بودن مواد کتابخانه های عمومی با نیازهای مراجعه کنندگان تأیید می کند. کتابخانه های عمومی استان خوزستان از اهداف و وظایف خویش در بالا بردن و عمق بخشیدن به فرهنگ عمومی و رفع نیازهای اطلاعاتی مردم فاصله گرفته و به محلی برای مطالعه درسی دانش آموزان تبدیل شده اند و بخشی از وظایف کتابخانه های آموزشی را ایفا می کنند. یافته ها نشان داد که ۶۰/۷۱٪ مراجعین ۲۰ سال و کمتر سن داشتند و ۶۷/۰۶٪ از آنها اظهار داشته اند که برای مطالعه کتابهای درسی به کتابخانه های عمومی مراجعه می کنند. این داده ها نشانگر دور شدن کتابخانه های عمومی استان خوزستان از وظایف اصلی خویش و نزدیک شدن به اهداف و وظایف کتابخانه های آموزشی است. این نتیجه گیری مؤید تحقیق مرجانی (۱۳۷۷) در زمینه تبدیل کتابخانه های عمومی شهر ری به محلی برای مطالعه دروس تحصیلی و آزمونهای کنکور و دور شدن این کتابخانه ها از رسالت و هدف یک کتابخانه عمومی می باشد.

تحقیق حاضر همچنین نشان می دهد، جنسیت مراجعین در اعلام نظر آنها درباره مجموعه کتابخانه های عمومی تأثیر تعیین کننده ای نداشته و عموماً دو گروه مرد و زن در زمینه های مورد پرسش پاسخ های مشابه داده اند. گاردنر^۲ (۱۳۷۶) می نویسد: مک کولین^۳ کتابدار و واضع "نظریه تقاضا" قویاً معتقد است که کتابخانه های عمومی در پاسخ به تقاضای همگان برپا شدند. بدین قرار، وظیفه آنهاست که خدمات مورد نیاز عموم را عرضه دارند. وی بر این باور است که محتوای موضوعی مجموعه باید با درخواستهای به عمل آمده و نه با برخی طرحهای از پیش تعیین شده برای دربرگیری تمامی موضوعها، تعیین شود. گاردنر ادامه می دهد:

جانبداران این نظریه قویاً بر این باورند که کتابداران حق ندارند نظرات شخصی خود را بر دیگران تحمیل کنند و در باب آنچه دیگران خواهند خواند، تصمیم بگیرند. آیا کتابداران همواره می دانند بهترین آثار برای دیگران کدام است؟ آیا کتابداران علام الغیوبند؟ کتابداران باید کتابها و دیگر موادی را فراهم آورند که مردم می خواهند؛ گذشته از هر چیز،

مردم پول تهیه آنها را می پردازند. اگر کتابداران مجموعه هایی ورای زمینه علایق آنان بسازند، در این صورت اگر پس از اندک زمانی مراجعه کننده ای نداشته باشند، نباید چندان شگفت زده شوند. برخی کتابداران "تسلیم شدن" در برابر نظریه تقاضا را توجیه منطقی می دانند و می گویند اگر مراجعان آنچه را می خواهند در کتابخانه بیابند، هر چند آن ماده ارزش ادبی یا موضوعی نداشته باشد، احتمالاً بعدها با رفت و آمد به آن کتابخانه به مطالعه موادی بهتر کشیده خواهند شد.

یکی از روشهای ارزیابی مجموعه ها، نظر خواهی از استفاده کنندگان آنها در باب کیفیت مجموعه است. استفاده کنندگان باید بدانند در مجموعه چه یافت می شود و چه یافت نمی شود و آیا این مجموعه نیازهای آنها را برآورده می سازد یا نه...؟

مشاوره با مراجعان در باب موادی که باید خریداری شود در بسیاری از کتابخانه ها کاری روزمره و یک روند است و به ویژه این نکته در کتابخانه های عمومی که فکر می کنند برآوردن سریع نیازهای استفاده کنندگان کاری اساسی است، صدق می کند.

۱۳. مشکلات کتابخانه های عمومی استان خوزستان

اگر یافته های تحقیق حاضر در ارتباط با روند مجموعه سازی در کتابخانه های عمومی استان خوزستان را بخواهیم جمع بندی کنیم، می توان اهم مشکلات این کتابخانه ها را بطور خلاصه چنین بیان کرد:

- ثبات دیدگاه سنتی در وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و هیأت امنای کتابخانه های عمومی کشور در مورد وظیفه کتابداران و کتابداری.

- بی توجهی به نیاز مراجعه کنندگان.

- نقش ناچیز مراجعه کننده و کتابدار در گزینش مواد کتابخانه ای.

- کمبود شدید نیروی متخصص.

- آشنا نبودن نیروی انسانی موجود با علوم و فناوری روز.

- نداشتن اعتبار لازم برای خرید کتاب و مواد کتابخانه ای.

- کمبود منابع غنی علمی و روز آمد.

- برقرار نبودن امانت بین کتابخانه ای.

۱۴. پیشنهادهای تحقیق

همانگونه که پیشتر اشاره شد این پژوهش، تحقیقات پیشین درباره نامتناسب بودن مواد گردآوری شده در کتابخانه های عمومی با نیازهای مراجعه کنندگان را تأیید می کند و نشان می دهد که در نظام مجموعه سازی کتابخانه های عمومی تغییرات بنیادی ضروری است.

پیشنهاد می شود با توجه به نادرست بودن شیوه فعلی مجموعه سازی در این زمینه تحقیقاتی صورت گیرد که چرا مسؤولان وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و هیأت امنای کتابخانه های عمومی کشور هنوز به این شیوه ناکار آمد و زیان آور در مجموعه سازی اصرار دارند؟

نکته دیگری که در این تحقیق روشن شده، عدم مراجعه گروه های مختلف مردم به کتابخانه های عمومی است. به نظر می رسد که به دلیل درصد بالای دانش آموزان در مراجعه به کتابخانه های عمومی استان خوزستان، این کتابخانه ها بیشتر نقش کتابخانه های آموزشی را ایفا می کنند. از آنجا که کتابخانه های عمومی را دانشگاه مردم می خوانند، انتظار است که اقشار، گروه ها و افراد مختلف با تحصیلات و مشاغل مختلف به این کتابخانه ها مراجعه کنند، اما این تحقیق نشان می دهد که کتابخانه های عمومی استان خوزستان در جذب چنین مراجعه کنندگانی موفق نبوده اند. لذا، پیشنهاد می شود تحقیقاتی انجام گیرد تا علل عدم موفقیت کتابخانه های عمومی استان خوزستان در جذب افراد با مشاغل، رشته ها و مدارک تحصیلی متنوع را بررسی کند. در ضمن موارد زیر نیز پیشنهاد می گردد:

- تهیه، تدوین و تصویب قانون جدید کتابخانه های عمومی کشور با توجه به شرایط و نیازهای روز.
- برقراری ارتباط بین کتابخانه های عمومی و مراکز علمی و تحقیقاتی برای شناخت نیازهای مراجعین و ارایه راه حل ها.
- واگذاری انتخاب و سفارش کتاب به مراجعین و کتابداران و مسئولان محلی و مراکز استان.
- به کارگیری نیروهای متخصص کتابداری و آموزش مداوم نیروی انسانی.
- ایجاد شبکه کتابخانه های عمومی در سطح استان خوزستان و برقراری امانت بین کتابخانه ای.
- افزایش اعتبارات کتابخانه ها از طرق مختلف (مالیات، ترغیب مراکز تولیدی محلی برای اهدا کتاب و امکانات و...).
- افزایش منابع علمی و روز آمد ساختن مجموعه و توجه بیشتر گروههای کتابداری و اطلاع رسانی.
- دانشگاهها به کتابخانه های عمومی از طریق گنجینیدن دروسی در ارتباط با کتابخانه های عمومی و هدایت رساله های دانشجویان کارشناسی ارشد به مطالعه علمی و دقیق مسایل مبتلا به کتابخانه های عمومی کشور بپردازند.

یادداشتها

1. Pilot Study
2. Gardener
3. Colovin

منابع

- آشوغ، امران. (۱۳۷۶). بررسی وضعیت کتابخانه های عمومی استان گیلان، چکیده پایان نامه های ایران، علوم انسانی، دوره ۷، شماره ۱، بهار ۱۳۷۸، تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران.
- امانی، غفور. (۱۳۵۷). بررسی وضعیت کتابخانه های عمومی استان اردبیل، پیام کتابخانه، سال ششم، شماره سوم و چهارم، پاییز و زمستان، ۱۰۶-۱۰۲.
- بنی اقبال، ناهید. (۱۳۷۳). بررسی وضعیت کتابخانه های دانشکده های دانشگاه تهران، پیام کتابخانه، سال چهارم، شماره اول و دوم، بهار و تابستان، ۸۷-۷۷.
- پوراحمد جکتاجی، محمد تقی. (۱۳۵۷). تاریخچه کتابخانه ملی ایران، تهران: انتشارات کتابخانه ملی ایران.
- تشیع، ارسلان. (۱۳۷۵). بررسی وضعیت استفاده مراجعان از منابع کتابخانه های عمومی شهرهای غرب استان مازندران، چکیده پایان نامه های ایران، علوم انسانی، دوره ۷، شماره ۱، بهار ۱۳۷۸، تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران، ۱۹۳.
- حریری، نجلا. (۱۳۷۸). بررسی میزان استفاده از مجموعه کتابخانه عمومی امیرکبیر کرج به تفکیک مقوله های موضوعی در سال ۱۳۷۷، پیام کتابخانه، سال نهم، شماره سوم، پاییز، ۳۵-۲۷.
- دیانی، محمد حسین. (۱۳۷۷). مجموعه سازی، اهواز: دانشگاه شهید چمران.
- سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان خوزستان، معاونت آمار و اطلاعات. (۱۳۷۹). آمارنامه استان خوزستان سال ۱۳۷۸، اهواز: سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان خوزستان.
- سلطانی، پوری و راستین، فروردین. (۱۳۷۹). دانشنامه کتابداری و اطلاع رسانی، تهران: فرهنگ معاصر.
- صافی، قاسم. (۱۳۷۲). از چاپخانه تا کتابخانه، تهران: دانشگاه تهران.

- عصاره، فریده. (۱۳۶۸). طرح توسعه کتابخانه های عمومی استان خوزستان، اهواز: دانشگاه شهید چمران.
- کاریگان، دنیس. پ. (۱۳۷۶). نظریه ای در مجموعه سازی، پیام کتابخانه، سال هفتم، شماره چهارم، ۲۶-۳۳.
- کومار، کریشن. (۱۳۷۳). سازمان کتابخانه، ترجمه مریم امین سعادت، تهران: سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی ایران.
- گاردنر، ریچارد. ک. (۱۳۷۶). مجموعه سازی: پیدایش، گزینش و گسترش مواد کتابخانه، ترجمه اسداله آزاد، مشهد: آستان قدس رضوی.
- مرجانی، نسرين. (۱۳۷۷). بررسی وضعیت کتابخانه های عمومی شهر ری و آرایه راه حل برای دست یافتن به وضع مطلوب، چکیده پایان نامه های ایران، علوم انسانی، دوره ۸، شماره ۳، پاییز ۱۳۷۹، تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران، ۱۴۶.
- موکهرجی، ا.ک. (۱۳۵۷). تاریخ فلسفه کتابداری، ترجمه اسدالله آزاد، مشهد: آستان قدس رضوی.
- میرحسینی، زهره. (۱۳۷۴). بیانیه یونسکو درباره کتابخانه عمومی ۱۹۹۴، ترجمه زهره میرحسینی، پیام کتابخانه، سال پنجم، شماره اول و دوم، بهار و تابستان، ۱۰۸-۱۰۷.
- میرحسینی، زهره و باب الحوائجی، فهیمه. (۱۳۷۵). تصویری اجمالی از کتابخانه های عمومی در ایران، پیام کتابخانه، سال ششم، شماره اول، بهار، ۴۶-۳۴.
- نورعی، مرضیه. (۱۳۷۸). معرفی و بررسی عملکرد کتابخانه مرکزی پارک شهر؛ با رویکردی به قابلیت ها و معضلات مجموعه، پیام کتابخانه، سال نهم، شماره چهارم، زمستان، ۲۱-۱۱.
- هیأت امنای کتابخانه های عمومی کشور. (۱۳۷۰). شناسنامه کتابخانه های عمومی کشور، تهران: دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه های عمومی کشور.